

**ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ՀԱՍԱՆԵԼԻՈՒԹՅՈՒՆԸ ՓՄՁ-ՆԵՐԻ
ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ԲԱՐԵԼԱՎՄԱՆ ՀԱՄԱՐ**

Շուշանիկ ԿՈՍՏԱՆՅԱՆ

ՀՀ ԳԱԱ տնտեսագիտության
ինստիտուտի գիտաշխատող

Բանալի բառեր – ՓՄՁ, ֆինանսներ, գործունեություն, աջակցություն, վարկավորում

Փոքր ձեռնարկությունը ժամանակակից շուկայական տնտեսության անբաժանելի մասն է կազմում և էական դեր ունի ազգային տնտեսության արտադրության արդյունավետության բարձրացման գործում:

Խոշոր արտադրությունը սեփական ապրանքների ու ծառայությունների արտադրությունը և իրացումը չի կարող կազմակերպել առանց փոքր բիզնեսի սուբյեկտների օժանդակության: Փոքր ձեռնարկությունները իրենց ավանդն ունեն նաև շուկայի որակյալ և մատչելի գներով ապրանքներով հագեցնելու հարցում:

Փոքր ու միջին ձեռնարկությունները իրենցից ներկայացնում են տնտեսության բավականին լայն հատվածը, ներառելով արհեստները, մանրածախ և մեծածախ առևտուրը արտադրական և վերամշակող ձեռնարկությունները, ծառայությունների և սպասարկման ոլորտները:

Դրական փոփոխությունները տնտեսական քաղաքականության մեջ, որոնք տեղի ունեցան վերջին տարիների ընթացքում վկայում են ՀՀ կառավարության նպատակաուղղված քաղաքականության իրականացման մասին որոշումները՝ ուղղված ՓՄՁ-երի զարգացմանը:

ՀՀ Կառավարության 2011-2020թթ. ծրագրում նախատեսված է, որ փոքր և միջին ձեռնարկատիրության զարգացման ոլորտում պետական քաղաքականության հիմնական ուղղություններ պետք է սահմանվեն անհատ ձեռնարկատիրության խրախուսումը և պաշտպանությունը, փոքր և միջին ձեռնարկատիրության համար անհրաժեշտ նախադրյալների ձևավորումը, գործարար միջավայրի բարելավումը, գործարարության աջակցությանն ուղղված պետական քաղաքականության իրականացումը:

Առկա հիմնախնդիրների լուծումը պահանջում է պետական կարգավորման տնտեսական լծակների, մասնավորապես՝ նպատակային վարկավորման, նոր տեխնոլոգիաների ներդրման և մարքեթինգային գործունեությանը բազմակողմանի աջակցման միջոցով:

Բոլոր տնտեսություններն էլ ունեն շրջանառու և կապիտալ միջոցների, կարճատև և երկարատև վարկերի խիստ կարիք: Սակայն վարկային համակարգը շատերի համար տարբեր պատճառներով դեռևս անհասանելի են, մյուսների համար անընդունելի՝ հիմնականում գրավադրման և այլ պատճառներով:

Գործարար միջավայրի զարգացումը խոչընդոտվում է նաև մի շարք այլ սահմանափակումներով, որոնք պայմանավորված են հարկման բավականին բարձր տոկոսադրույքով և գրավադրման հետ կապված խնդիրներով, գյուղատնտեսական արտադրության բարձր ռիսկայնության արժանահավատ տեղեկատվության ստացման դժվարություններով, տեղեկատվության անկատարությամբ:

Կառավարությունը մշտապես ուշադրության կենտրոնում է պահում ՓՄՁ-ների աջակցության հարցերը: ՓՄՁ սուբյեկտների համար հարկման առավել նպաստավոր միջավայրի ստեղծման և գործարար միջավայրի բարելավման ու երկրում տնտեսական ակտիվության մակարդակի բարձրացման նպատակով մշակվել և ազգային ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել են մի շարք օրենքներ՝ «Շրջանառության հարկի մասին», «Ավելացած արժեքի հարկի մասին», վերացվել է ներդրումային ծրագրերի շրջանակներում ներմուծվող ապրանքների համար ՀՀ մաքսային սահմանին ԱԱՀ-ի վճարման ժամկետի հետաձգման համար կիրառվող շեմի մեծությունը: 2015թ. հանրապետության ողջ տարածքում տրամադրվող վարկերը պետության կողմից սուբսիդավորվեց, ինչպես նաև երկարաձգվեց տրամադրվող վարկի մարման ժամկետը: Սահմանվել է նաև, որ սահմանամերձ գյուղական համայնքներում գործունեություն իրականացնող տնտեսավարող սուբյեկտներն ազատվում են այդ գործունեության մասով առաջացող հարկերից:

Վերջերս տեղի ունեցած «Ապահովված գործարքների համակարգի ներդրումը ՀՀ -ում» համաժողովում նշվեց, որ այս համակարգի ներդրումը էական ազդեցություն կունենա ՓՄՁ-ների վարկավորումների՝ հատկապես ՓՄՁ-ներին տրամադրվող վարկի ծավալի մեծացման տոկոսադրույքների նվազման վրա: Այստեղ շարժական գույքը, որպես ավելի ապահովված միջոց է դիտարկվելու: Հնարավոր կլինի որպես գրավի առարկա ընդունել կենդանիներ, սարքավորումներ, մեքենաներ և այլն: Այն երկրներում, որտեղ հաջող փորձեր են արվել, մեկ տարում վարկավորման ծավալները ավելացել են 30%-ով:

2014 թ. պետական աջակցության ծրագրի շրջանակներում Հայաստանի ՓՄՁ ՋԱԿ-ի կողմից վարկային երաշխավորությունների տրամադրման,

սկսնակ գործարարներին ձեռներեցության աջակցության, գործարար տեղեկատվական, խորհրդատվական և ուսուցողական աջակցության, տնտեսական զարգացման ուղղություններով 6200 ՓՄՁ սուբյեկտներին տրամադրվել է 14688 աջակցություն, որոնց 97%-ը գործում են մարզերում: Տեղական տնտեսական զարգացման ծրագրերում ընդգրկված են 46 համայնքներ¹:

2014թ. ընթացքում ֆինանսական աջակցություն են ստացել 225 սկսնակ գործարարներ: Ստացված վարկի ընդհանուր գումարը կազմել 791.9 մլն. ՀՀ դրամ: Վարկավորումն իրականացվել է «ՎՏԲ Հայաստան բանկ» ՓԲԸ-ի միջոցով: Ծրագրի շրջանակներում սկսնակ գործարարներին տրամադրված երաշխավորության միջին գումարը 3.5 մլն. դրամն է, վարկային միջոցների միջին գումարը 3.5 մլն. դրամն է: Ամենամեծ աջակցություն ստացել են Երևանի, Տավուշի և Գեղարքունիքի մարզերը²:

Շուկայական տնտեսությանը հաջողությամբ անցնելու գործում կարևոր տեղ է հատկացվում արտաքին ֆինանսական ռեսուրսներին, այդ թվում նաև մասնավոր ներդրումների ներգրավման արդյունավետության բարձրացմանը: Փոքր ու Միջին Ձեռնարկությունների Ջարգացման հանրապետական կենտրոնը իր մարզային կառույցների հետ միասին ՓՄՁ սուբյեկտներին աջակցություն են ցուցաբերում ձեռներեցության, ուսուցողական, տեղեկատվական-խորհրդատվական, ֆինանսական, ներդրումային, այլ ուղղություններով: ՓՄՁ – ներին պետական աջակցության ծրագրային ուղղություններով նախատեսված միջոցառումների ընդլայնման և լրացուցիչ ֆինանսական ռեսուրսների ներգրավման նպատակով Հայաստանի ՓՄՁ ՋԱԿ-ը մի շարք կազմակերպությունների հետ մշակել և իրականացրել է համատեղ ծրագրեր:

Համագործակցություն է ծավալվել ԱՄՆ-ի, ճապոնիայի, Նիդերլանդների թագավորության, Չինաստանի, Հնդկաստանի, Իրանի իսլամական հանրապետության հետ, որոնք շարունակում են ֆինանսավորել հանրապետությունում իրականացվող տարբեր դրամաշնորհային ծրագրեր:

ԱՄՄՁԳ ֆինանսավորմամբ իրականացվող «Գործունեություն՝ հանուն գյուղական համայնքների բարգավաճման» ծրագիրը գործում է 2013թ. 5 տարի ժամկետով: Ծրագիրն ունի մի քանի բաղադրիչներ՝ տեղական տնտեսական զարգացում, փոքր ենթակառուցվածքների զարգացում, գյուղական համայնքների բնության պահպանություն:

---

¹ www.smedne.am

² www.smedne.am

Տեղական տնտեսական զարգացում բաղադրիչի շրջանակներում, թիրախային ոլորտներ են ճանաչվել պանրագործությունը, ջրերի արտադրությունը, ջերմային և սառնարանային տնտեսությունները: Տրամադրվել է դրամաշնորհներ, որոնք օգտագործվում են նյութերի, սարքավորումների ձեռք բերման համար:

Ձեռնարկությունների եվրոպական ցանցը (ՁԵՑ) գործունեության շրջանակներում ՓՄՁԱԿ-ի միջոցով աշխատանքներ են իրականացվել Հայաստանում ՁԵՑ-ի գործունեության վերաբերյալ տեղեկատվության տարածման, Հայաստանյան և արտասահմանյան ձեռնարկությունների միջև գործարար կապերի հաստատման, գործարար համագործակցության հիմնապաշարի համալրման: ՁԵՑ-ի անդամ կազմակերպությունների միջև կապերի հաստատման և համագործակցության ընդլայնման և տեղեկատվության փոխանակման և այլ ուղղություններով: 2014թ. ընթացքում ՁԵՑ-ի շրջանակներում տրամադրվել է 186 աջակցություն: ՁԵՑ-ի մեջ ներառում է 54 անդամ երկրների մոտ 600 գործընկեր կազմակերպություններ, որոնք աջակցում են փոքր և միջին բիզնեսին³:

Մեծ է միջազգային կազմակերպությունների աջակցությունը գինեգործության զարգացման գործում: Ճապոնական JICA - ծրագրի հետ համատեղ մշակվել է «մեկ գյուղ մեկ արտադրանք» գինեգործության զարգացման ծրագրի շրջանակներում փորձագետները ընդգրկել են Վայոց Ձորի Արենի գյուղը: «Արենի» տեսակի խաղողի մթերման գինը ամենաբարձրն է Հայաստանում: Ամենախոշոր մթերողներն են «Արմենիա վայն», «Գետնատուն» և «Արիա Ալկո», «Արենի ՓԲԸ» և «Վեդի Ալկո» ընկերությունները:

Արենի համայնքը ունի 427 հա. խաղողի այգի, որը պատկանում է համայնքի բնակչությանը, ովքեր ունեն 1200 կամ 1 հեկտար այգիներ, միջին բերքատվությունը կազմում է 12 տոննա 1 հեկտարից: Իրացվում է խաղողը 1ց. գինը 230 դրամ, իսկ ինքնարժեքը 94 դրամ, այսինքն՝ խաղողագործների մոտ եկամտաբերությունը կազմում է 44.2%⁴:

Արենի համայնքում միջին և փոքր տնտեսությունները խաղողի բերքի մոտ կեսը հանձնում են մթերող կազմակերպություններին, իսկ մնացած կեսը տնային պայմաններում վերածում են գինու:

---

³ www.smedne.am

⁴ www.smedne.am

Աղյուսակ 1. Գյուղատնտեսական արտադրությամբ զբաղվող առևտրային կազմակերպությունների տնտեսական ցուցանիշները 2010-2014թթ.

	2010	2011	2012	2013	2014
Կազմակերպությունների քանակը, միավոր	89	91	92	97	105
Աշխատողների միջին ցուցակային թվաքանակը, մարդ	2161	2236	2430	2264	2471
Թողարկված գյուղատնտեսական արտադրանքի ծավալը, ընթացիկ գներով, մլն դրամ	19983.7	24740.9	27785.3	26707.9	28321.0
Թողարկված արտադրանքը մեկ մարդու հաշվով, մլն դրամ	9.2	11.1	11.4	11.8	11.5

ԱՎԾ սոցիալ տնտեսական վիճակը 2010-2014թթ.

Ինչպես ցույց են տալիս աղյուսակի տվյալները գյուղատնտեսությամբ զբաղվող առևտրային կազմակերպությունների թիվը 2014թ. 2010թ. համեմատությամբ ավելացել է 16-ով կամ 18%-ով, աշխատողների միջին ցուցակային թիվը ավելացել է 14,3%-ով: Թողարկված արտադրանքի ծավալը ավելացել է 41,7%-ոն, աշխատանքի արտադրողականությունը՝ 25%-ով⁵:

ՓՄՁ ոլորտում կարևորվում է աշխարհում մրցունակ միջավայրի ապահովումը ֆինանսական միջոցների հասանելիությունը, ինչպես նաև «Պետության-մասնավոր հատված» երկխոսության ամրապնդումը:

ՓՄՁ ոլորտի զարգացումը զուգակցված կոոպերատիվների, այլ առևտրային կազմակերպությունների գործունեության հետ անմիջականորեն կնպաստի Հայաստանում միջին խավի որպես կայուն հասարակական գոյության երաշխիքի ձևավորմանն ու հետագա ընդլայնմանը:

Կառավարության միջամտությունը կարող է արտահայտվել մի քանի ձևով՝ արտահանման ուղղակի սուբսիդիաներ, պետական բանկից արտահանման վարկ, տոկոսադրույքի սուբսիդիաներ կամ արտահանման վարկի երաշխիքային սխեմաներ:

⁵ www.smedne.am

Շուշանիկ ԿՈՍՏԱՆՅԱՆ

Ֆինանսական միջոցների հասանելիությունը ՓՄՁ-ների գործունեության բարելավման համար

Բանալի բառեր. ՓՄՁ, ֆինանսներ, վարկավորում, աջակցություն

Փոքր ու միջին ձեռնարկատիրության զարգացումը հանդիսանում է Հայաստանի տնտեսության առաջնային ուղղություններից մեկը: Կառավարությունը մշտապես ուշադրության կենտրոնում է պահում ՓՄՁ-ների աջակցության հարցերը: Վերջին ժամանակներում հարկային օրենքների փոփոխությունները զգալիորեն թեթևացրել են ՓՄՁ-ների հարկային բեռը: Առկա հիմնախնդիրների լուծումը պահանջում է պետական կարգավորման տնտեսական լծակների, մասնավորապես՝ նպատակային վարկավորման, նոր տեխնոլոգիաների ներդրման գործում:

Шушаник КОСТАНИЯ

Доступность финансовых средств для улучшения деятельности малых и средних предприятий (МСП)

Ключевые слова – МСП, финансы, содействие, кредитование

Развитие сектора малого и среднего предпринимательства является одним из приоритетных направлений в экономике Армении. Правительство всегда держит в центре своего внимания вопросы содействия МСП. В последнее время реформы в налоговой политике значительно облегчили налогообложение МСП. Субъектам МСП содействие оказывают также ряд международных/донорских организации. Решение существующих проблем МСП требует всестороннего урегулирования государственных рычагов. Здесь значительную роль играет целенаправленная финансовая поддержка для технологического усовершенствования МСП.

Shushanik KOSTANYAN

Availability of financial resources for the development of small and medium sized enterprises (SME)

Key words: SME, finance, support, providing loans

Small and Medium Entrepreneurship sector development considered as one of the priorities directions for the Armenian economy. The Government of Armenia always focuses its attention to promoting SMEs. Recent reforms in tax policy greatly facilitated the taxation burden of SMEs. A number of international/donor organizations are also providing assistance to SMEs. The solution of the existing problems of SMEs requires comprehensive government regulations. In this context targeted financial support for the technological improvements in SMEs is of high importance.